

УДК 316.74:316.614-053.81(045)

Шапошникова І.В.,

канд. філол. наук, доцент, професор кафедри соціальної роботи та соціальної педагогіки
Херсонського державного університету

Моделювання культурної соціалізації молоді

У статті характеризується соціокультурне середовище сучасної України. Визначено особливості етапу загальної культурної соціалізації сучасної української молоді. Побудовано модель культурної соціалізації молоді людини, котра характеризує взаємозв'язок впливу окремих процесів на загальну соціалізацію особистості. Досліджується зв'язок трудового процесу із механізмом поширення культурних норм. Доведено, що результатом сучасного процесу соціалізації стає формування креативної особистості, яка здатна до вияву творчої активності і самореалізації в соціумі.

Ключові слова: соціалізація, молодь, культура, модель, процес, культурні норми, особистість, соціум, культурне середовище.

Соціокультурне середовище сучасної України характеризується високим рівнем складності процесів і форм, які протягом останніх десятиріч принципово змінились. Соціокультурна система, як правило, за свого розвитку зазнає природних змін під впливом внутрішніх процесів у самому суспільстві. Натомість в Україні у ході ринкових трансформацій соціокультурні зміни мали, по-суті, штучний характер. Динаміка названих процесів не могла не вплинути на процес соціалізації сучасної молоді.

Соціальні проблеми молоді розглядалися такими науковцями як С.Н. Іконнікова, В.Т. Лісовський, В.А. Чупров, Б.Ц. Урланіс. Значний внесок у розв'язання цього питання зробили провідні українські соціологи В.І. Астахова, В.Л. Арбеніна, В.С. Бакіров, Л.М. Завацька, Є.А. Подольська, О.Л. Скідін, Л.Г. Сокурянська, О.О. Якуба, С.В. Порев. У той самий час недостатньо висвітленими залишаються питання, пов'язані з розробкою моделі культурної соціалізації сучасної молоді людини.

У цій статті ми спробували розробити модель культурної соціалізації сучасної молоді та дослідити зв'язок трудового процесу з механізмом поширення культурних норм.

Якщо звернутись до фундаментальних уявлень соціальної синергетики, нескладно дійти висновку, що ресурс реплікації культурних зразків залишається практично постійним у традиційному й індустріальному суспільствах. Частково це пов'язано із динамікою суспільних (у тому числі соціокультурних) процесів, а з іншого боку, із загальною суспільною орієнтацією на сталі норми та цінності. У сучасному (постіндустріальному, інформаційному) суспільстві, основою існування якого є власне новації, зміни, їх диверсифікація і прискорення, ресурс реплікації будь-яких культурних зразків зазнає складних змін (швидше за все вони носять еволюційний характер). Особливо динамічними є зміни (а відповідно флуктуації у процесі реплікації, що є неминучими), котрі стрімко відбуваються саме у молодіжному (студентському) середовищі. Тому для вирішення поставлених завдань принципово важливими є ті соціокультурні процеси і фактори, котрі впливають на темп відтворення самого ресурсу реплікації культурних зразків. Визначальним тут є характер зворотних зв'язків, їх можна поділити на позитивні (забезпечують зміни) і негативні (забезпечують сталість). Якщо б у соціокультурній системі діяли тільки негативні зворотні зв'язки, не було б розвитку, пристосування системи до зовнішніх умов, у той час як домінація позитивних унеможливило процес соціалізації, адже не можуть бути засвоєними норми, котрі постійно змінюються. У такому разі для ефективного розвитку сучасної соціокультурної системи мають однаково високе значення як позитивні, так і негативні

зворотні зв'язки. При цьому нам видається, що комбінація зазначених зв'язків має забезпечувати гомеостатичність системи у контексті забезпечення пріоритетів її розвитку. За умов інформаційного суспільства перманентний мінливий характер соціальних процесів суттєво ускладнює процес набуття певного соціокультурного досвіду, однак, трудова та професійна сфера є більш усталеними у порівнянні із загальносуспільною системою норм (адже більшість трудових та професійних параметрів є наперед заданими). Відтак у цій сфері такі позитивні та негативні зворотні зв'язки знаходяться у певній фазі збалансованості, а це дає можливість для соціалізації. При цьому молодь, звикаючи до мінливості та нестійкості суспільних норм, стикається із відносною сталістю соціокультурних норм трудового процесу та професійної діяльності. Однак на етапі загальної соціокультурної соціалізації молоді люди виявляються не готовими до сприйняття відносно усталених норм, які до того ж передбачають нормативно жорстку покору щодо їх впливу. Фактично йдеться про те, що в суспільстві постмодернізму має місце розмежування суспільного механізму соціалізації загальних соціокультурних норм та механізму соціалізації норм трудової та професійної діяльності. У такому разі молоді люди виявляються часто не готовими до свідомого сприйняття трудових соціокультурних норм та цінностей, що вимагає штучного втручання у цей процес.

Стойкість (нестійкість) балансу традицій та інновацій у соціумі залежать від динаміки ресурсів реплікації культурних зразків. Причому відношення між зразками можуть мати конкурентний, кооперативний, нейтральний та ієрархічний характер [1, с.16].

У цьому контексті молодь може бути представлена як певна відкрита соціальна спільність, об'єднана не тільки віковими параметрами, а й функцією носія процесу зміни поколінь, і особливостями соціалізації. Враховуючи, що студентська молодь є частиною молоді, яка має специфічні цінності та орієнтації і соціальні очікування, реплікація в цій групі відбувається за позитивною моделлю зворотних зв'язків. При тому, що соціалізація – це процес, який триває все життя, в період молодості він протікає специфічними шляхами і набуває особливих форм.

Відтак культурна соціалізація – це двосторонній процес постійної передачі суспільством та його окремими групами культурних цінностей, реалій та ідеалів культури, вироблення культурних потреб, інтересів, установок, життєвих орієнтацій, етнокультурної самоідентифікації, організації дозвілля, художніх уподобань. Процес культурної соціалізації складається із дрібніших функціональних процесів (їх завданням є підготувати індивіда до виконання певного набору суспільних функцій) таких як: суспільно-політична, національна (етнічна, регіональна, групова), сімейна, економічна, правова, трудова, професійна, освітня, гендерна тощо. При цьому норми та цінності за описаною схемою зазнають трансформацій (шляхом реплікації) за кожною із зазначених складових. Загалом взаємозв'язок впливу окремих процесів на культурну соціалізацію особистості може бути представлено у вигляді схеми (рис.1).

Як окремий напрям культурної соціалізації нами пропонується розглядати трудову соціалізацію. Сучасна наукова література містить подібні дослідження. Так, російський вчений Фархад Ільясов розглядає процес трудової соціалізації у контексті досягнення задоволення працею [3, с. 30]. Він вважає, що соціальний елемент структури задоволення працею формується на першій стадії трудової соціалізації, котра складається із двох фаз: інтерналізації норм і соціальної орієнтації. На нашу думку, більшою мірою на процес трудової соціалізації, так само як і культурної соціалізації, впливатиме саме інтеріоризація норм на першому етапі (що загалом відповідає і Дюркгеймівській уяві про процес соціалізації). По-друге, соціальна орієнтація як здатність особистості бути в курсі суспільних подій і течій, знати закони життя суспільства, використовувати їх закони для досягнення своїх цілей, вміти домовлятися, домагатися бажаного, вирішувати питання на свою користь, розуміти людей і мотиви їх вчинків навряд чи може розглядатися як вихідна умова профорієнтації.

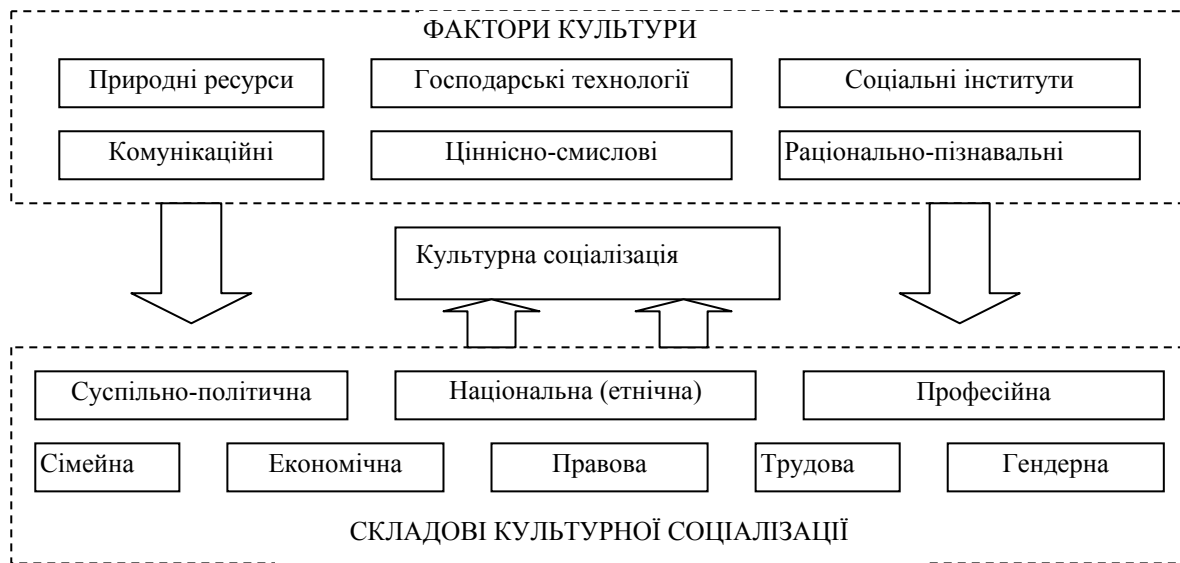

Рис. 1. Модель культурної соціалізації молоді людини

На нашу думку, навпаки, інтеріоризація загальнокультурних норм призводить до певної орієнтації у суспільстві (у тому числі професійної орієнтації), що у свою чергу впливає на вибір професії. Тільки після «зіткнення» індивіда із трудовою та професійною культурою у процесі трудової (професійної) соціалізації відбувається соціальна орієнтація, яка своєю чергою впливає на задоволення (не задоволення) працею. Це уможливило запропонувати у ролі окремого випадку культурної соціалізації модель соціалізації трудової, котра заснована на результатах зв'язку трудового процесу із механізмом поширення культурних норм (рис. 2).

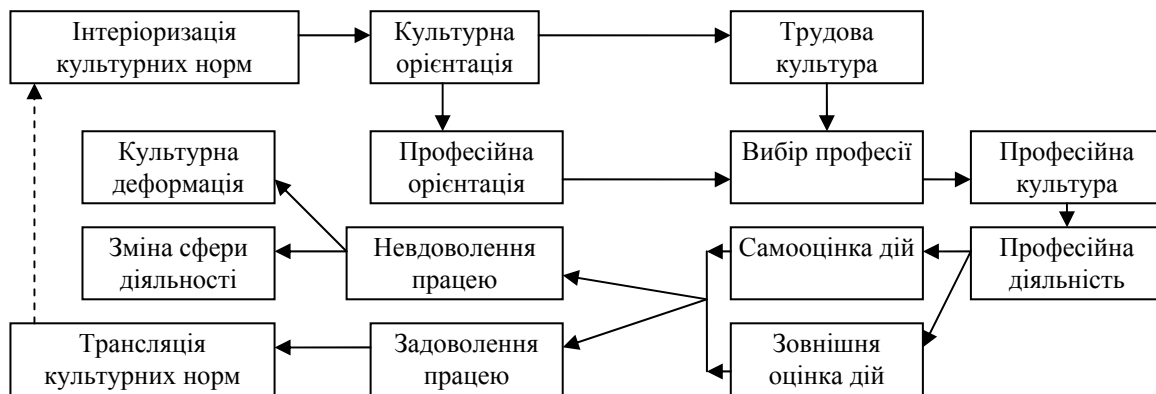

Рис. 2. Зв'язок трудового процесу із механізмом поширення культурних норм

Як бачимо із рис. 2, процес появи, закріплення та трансляції культурних норм, що мають місце у трудовому процесі, пов'язаний із циклічним перебігом певних соціальних практик, які власне і являють собою трудовий процес. За умови, якщо участь конкретного індивіда у трудовому процесі відповідає його системі культурних диспозицій, цей індивід починає сам брати участь у трансляції певних норм, підсилюючи ефективність процесу суспільного відтворення.

Започатковуючи власну трудову діяльність, індивід ще не виконує повноцінно цілісний набір соціальних функцій, а тільки починає засвоювати специфічні норми поведінки у межах сфери праці як суспільного інституту. При цьому частково йому допомагає попередній соціальний досвід (родина, школа тощо), проте лише певною мірою. Більш-менш

цілісне, системне засвоєння власних соціальних позицій завершується під час формування професійної орієнтації, тобто «визначення свого місця в соціальному просторі» [2, с.106].

З викладеного доходимо висновку, що процеси суспільної постмодернізації викликають посилення трансформацій як у культурі в цілому, так і в її окремих елементах, зокрема, культурі праці, що, у свою чергу, призводить до посилення розбіжностей між окремими учасниками соціально-трудового процесу та викликає культурний дисбаланс. Виникнення культурного дисбалансу обумовлює, на нашу думку, подальші негативні процеси, зокрема послаблення міжпоколінного спілкування у процесі трансляції соціокультурного досвіду, зміну каналів трансляції культурного досвіду, штучне викривлення окремих культурних норм тощо.

Фактично має місце зменшення стійкості культури як соціального інституту, який забезпечує сталість соціального розвитку та розкриває механізми його функціонування. У цьому випадку йдеться як про макрогрупи, так і про мікрогрупи. Подібні деформації охоплюють всі вікові категорії, однак серед молоді їх вплив є найбільш відчутним, принаймні через те, що молодий вік є синзитивним періодом для культурних змін (а відтак і деформацій). У зв'язку із насиченням соціокультурного простору новими штучними середовищами, з'являються псевдоагенти соціалізації. Соціалізація як процес адаптації до суспільного життя втрачає свій основний сенс. Фактично, *результатом сучасного процесу соціалізації стає формування креативної особистості, здатної до вияву творчої активності і самореалізації у соціумі при тому, що критерії успіху в соціумі є для неї невідомими (відомими є набуті у процесі соціальних ітерацій норми частини соціуму – габітату). Зазначений процес є результатом культурної фрагментації та штучної структуризації.*

Література:

1. Николаева Е.М. Ценность традиций в социальном становлении личности / Е.М. Николаева // Вестник экономики, права и социологии [Федеральный научно-практический и аналитический журнал] – Казань. – 2007. – №2. – С.115-119.
2. Социология образования / Ф.Р. Филиппов; [АН СССР, Ин-т социологических исследований](#); отв. ред. [Г.В. Осипов](#). – М.: Наука, 1980. – С 106.
3. Удовлетворенность трудом: (анализ структуры, измерение, связь с произв. поведением) / Ф. Н. Ильясов; под ред. В. Г. Андреевкова; АН ТССР, отд. философии и права, 99 [2]. – Ашхабад Бълым, 1988. – С.28–35.

Шапошникова И.В., канд. филол. наук, доцент, профессор кафедры социальной работы и социальной психологии, Херсонского государственного университета

Моделирование культурной социализации молодежи. В статье характеризуется социокультурная среда современной Украины. Определены особенности этапа общей культурной социализации современной украинской молодежи. Построена модель культурной социализации молодежи, которая характеризует взаимосвязь влияния отдельных процессов на общую социализацию личности. Исследована связь трудового процесса с механизмом распространения культурных норм. Доказано, что результатом современного процесса социализации становится формирование креативной личности, способной к проявлению творческой активности и самореализации в социуме.

Ключевые слова: социализация, молодежь, культура, модель, процесс, культурные нормы, личность, социум, культурная среда.

Shaposhnykova I.V., Candidate of Philological Sciences, Associate Professor, Professor of the Department of Social Work and Social Psychology, Dean of the Faculty of Psychology of History and Sociology of Kherson State University

Modeling of cultural socialization of young people. The author characterizes the socio-cultural environment of modern Ukraine. Certain features of the stage of general cultural socialization of modern Ukrainian youth are defined. The model of cultural socialization of young men, which characterizes interaction of the influence of separate processes on general socialization of personality is presented. The connection of labor process with the mechanism of distribution of cultural norms is investigated. It is proved that the formation of creative personality who is apt to display creative activity and self-realization in society becomes the result of modern process of socialization.

Key words: socialization, young people, culture, model, process, cultural norms, personality, society, cultural environment.